

Spår av en befolkning

Anders Kristensson

Fotomuseet, Sundsvall, till 12 maj

Att fotografiet – det ursprungligt tagna vid fototillfället, viktigt att nämna i dessa tider – fortfarande är den mest sanningsenliga vittnesmålet av en synlig verklighet är ovedersägligt, och det är också fotots särskilda egenskap som skiljer det från andra visuella redskap. Att fotografen i arbetet kan styra bilden, genom ljussättning, val av utsnitt och andra tekniska medel kan göra bilden mera subjektiv, förminskar knappast dokumentationens värde utan snarare förstärker det personliga tilltalet, att det rör sig om ett engagemang hos fotografen inför verkligheten. Däremot kan man fundera huruvida fotot säger någonting mera än det visar? Denna intrikata fråga slår mig ofta när jag läser resonemang kring samtida fotoutställningar, då man jämför fotografien med en slags undersökningar av samhällsliga problemställningar, där den bärande meningen endast kan läsas in i de yttre sammanhangen och inte i det inre påstående som den i sig unika och självständiga bilden framställer.

Detta tänker jag på när jag ser Anders Kristenssons utställning "Spår av en befolkning" på Fotomuseet i Sundsvall. Han har under flera år på nittioalet åkt runt i Sverige och fotograferat folk, på arbetsplatser, på fritiden, i hemmet och ute på gatan. Människor har enskilt och i grupper ställt upp sig för porträttfotografering, precis som de ser ut, med de kläder de har på sig och mot den omgivning de har någon relation till. Men det rör sig inte om några snapshots, tvärtom har Kristensson bemödat sig med storformatskamera, stativ och blixtrrustning. Det har tagit sin tid att genomföra fotograferingen. Resultatet blir att porträtten i de flesta fall blir något mer än bara typiska familje- eller reportagebilder. På något sätt handlar det om en dokumentation som överskrider dokumentationens banala krav på äkthet genom att invänta dess förkonstling eller sublimering. En slags porträttering som fryses ned vid fotoögonblicket och tinas upp till konst inför betraktarens ögon. Bilden som färskvara för varje ny gång man tittar. Människan som märkligare än man tror.

Därför blir jag inte heller överraskad när jag inte ser någon form av enkel problematisering i hans bilder. Det finns knappast någon provocerande bild i utställningen, något som skulle ställa besvärande frågor om tillståndet i landet. Inte ens bilden av de tre Kirunaflickorna med jägarutrustning eller fotot av de två Sverigedemokratkillarna som ser ut som vilka grabbar som helst. Fotografierna är raka och berättande, så här ser det ut, så här kan det se ut om vi väntar in bilden. Det handlar kort och gott om ett minutiöst och skickligt hantverk i en skildring om människorna i Sverige i samtiden.

Nej, det provocerande ligger på ett annat plan. Att han vågar lägga så stor vikt vid öppenheten och förtroligheten i mötet med människorna. Att han låtit dem vara som de är, att han på något sätt ödmjukt inväntat dem framför kameran, inte bara av tekniska skäl. Att han skapat utrymme för något jag kan kalla fotografiets mervärde, när fotografiet skapar den sortens förlängd och fördjupad tid som man i vanliga fall bara möter inom exempelvis måleri. Det kan bero på den långsamma tekniken, men jag inbillar mig att Anders Kristensson har en medveten tanke bakom det. Det ser ut som om han gett personerna framför kameran tillräckligt med tid för att de ska framträda inte som de tror att de ser ut utan som de egentligen kan vara och kan bli. En slöja har dragits undan. Det som är provocerande är att verkligen se människor i en slags fördröjd avporträttering, utan distans och till synes utan baktankar, och vad som uppstår i förlängningen.

Även om många tittar misstänksamt och trubbigt mot kameran så finns det knappast ett spår av kyla i bilderna. En lång polis står ute på gatan och håller en liten yngling om axlarna, och även om man förstår den vardagliga situationen så ser de så förtroligt sammanbundna ut som vore de far och son, vi hör ihop. Det visar på en stor tillit till fotografen. I kombination med den stränga tekniken uppstår därför ibland en märklig surrealistisk framtoning, speciellt i de större formaten. Ta bilden av den kvinnliga sekreteraren på Lux dammsugarförsäljningskontor. Vad döljer sig bakom hennes strama och sminkade ansikte, den elegant utsirade blusen, bakom hela den sofistikerade ytan? Handlar allt om något annat eller är verkligheten bara så här gastkramande mångtydig? Det kanske inte handlar om något annat utan det är bara vi som betraktare som är svältfödda på det utsagda. Ibland ser fotografierna ut som hämtade ur olika filmskräckisar. Ta hotellägaren. Varför sitter han moloket ute på balkongen i kvällsmörkret med den braskande ljusskylten i bakgrunden? Vad har hänt, vad har han gjort, är han den skyldige? Ta paret efter joggingrunda. Med sina återhållet förstulna blickar vet man aldrig vad de ingår i för mystiskt drama. Men som film kan närma sig verkligheten så kan verkligheten också ibland stegas upp mot filmens drömlika tillstånd, och det är det som vi ofta känner igen i fotografi.

Överlag verkar det som Kristenssons bilder i stort sett är iscensatta där människorna står och går. Men jag upptäcker i varje fall en handfull fotografier där en mera renodlad konstnärlig komposition har företrädare. Bilden från Lundgrens gjuteri med tre arbetare är bokstavligen som gjuten i sin helhet, med de mättade färgerna och det tunga sparsamma ljuset. I sviten med tre ansiktsporträtt av äldre kvinnor håller det vita ljuset på att sakta smyga sig in över livet. Det finns också ett vertikalt linjespel i bilden på "Domare på Göteborgs Tingsrätt" som omedelbart ter sig symboliskt. Till sist vill jag lyfta fram utställningens märkligaste bild, den med två unga par i varsin bil utanför Konsum i Svappavaara 1992. Den kraftiga beskärningen av fordonen skapar ett egendomligt brant bildplan, det ser nästan ut som om ungdomarna lyfts ut ur sina bilar in i fotografiets eget dynamiska rum. Och titta på deras ansikten!

"Spår av en befolkning" ser jag mindre som spår än som ögonblickets närvaro hos människor i Sverige. Det är därför jag ser utställningen mera som ett konstnärligt än blott och bart ett dokumentärt projekt. Fotografierna säger ingenting mer än vad de visar i varje bild. Det är där den egendomliga poängen ligger. De oväntade perspektiven öppnar sig när man ser en välbekant yta möta ett främmande djup i vars och ens porträtt. Anders Kristensson har omvandlat fotografiets snabbhet till en verklighetens långsamhet, till stor förmån för personerna framför kameran.

Text: Jan K Persson
Foto: Fotomuseet Sundsvall
07-03-30